

STRATEEGILISE KAUBA KOMISJONI 2008. AASTA TEGEVUSARUANNE

Strateegilise kauba komisjon on Välisministeeriumi juurde moodustatud strateegilise kauba litsentseerimis- ja järelevalveasutus, kuhu kuuluvad Välisministeeriumi, Kaitseministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Kaitsepolitsei ameti, Politsei ameti ning Maksu- ja Tolli ameti esindajad. Strateegilise kauba seaduse § 48 kohaselt esitab strateegilise kauba komisjon Vabariigi Valitsusele tegevusaruande vähemalt üks kord aastas.

I Ülevaade arengutest rahvusvahelises ekspordikontrolli koostöös ja strateegilise kauba komisjoni tegevusest 2008. aastal.

Strateegiliste kaupade ekspordikontrolli rahvusvahelise süsteemi eesmärk on rahu ja julgeoleku tagamine sõjaliste- ja kahesuguse kasutusega kaupade tarnete järelevalve kaudu. Ekspordikontrolli süsteem on välja töötatud rahvusvaheliste relvastuse leviku tõkestamise lepingute täitmise tagamiseks. Iga aastaga kasvab ekspordikontrolli tähtsus seoses vajadusega suurendada pingutusi terrorismi ja massihävitusrelvade leviku takistamiseks.

Eesti kuulub praegu kolme ekspordikontrolli režiimi. Nendeks on Wassenaari kokkulepe (Wassenaar Arrangement), Tuumatarnijate grupp (Nuclear Supplier's Group) ja Austraalia grupp (Australia Group). Eesti osales 2008. aastal Wassenaari kokkuleppe organisatsiooni üldtöögrupi, ekspertgrupi, julgeoleku- ja luureekspertide regulaarsetel kohtumistel ning plenaaristungil Viinis, Tuumatarnijate grupi konsultatiivkomitee kohtumistel Viinis ja plenaaristungil Saksamaal ning Austraalia grupi plenaaristungil Pariisis. Sarnaselt eelmistele aastatele, ei saavutanud Raketitehnoloogia kontrollirežiimis (Missile Technology Control Regime) osalevad riigid ka 2008. aastal konsensust uute liikmete kaasamise suhtes (liikmestaatust ootab Eesti kõrval veel seitse EL liikmesriiki) ning seetõttu lükkub Eesti ühinemine selle organisatsiooniga tulevikku. Eesti on enda poolt liitumiskriteeriumid täitnud.

Rahvusvahelistes ekspordikontrollirežiimides võeti 2008. aastal vastu mitmeid strateegilise kauba kontrolli tõhustavaid litsentseerimist puudutavaid parimate praktikate kokkuvõtteid ja teisi valdkondlikke dokumente. Nendes dokumentides sisalduvate kontrollmeetmete Eestis rakendamiseks on strateegilise kauba komisjon juba astunud ka konkreetseid samme. Režiimides täiendati ka strateegilise kauba nimekirju, milles sisalduvad muudatused kanti üle ka Euroopa Liidu kontrollnimekirjadesse. Euroopa Liidu ühtsete kahesuguse kasutusega kauba nimekiri ja nimekiri kaupadest, mida on võimalik kasutada surmanuhtluse täideviimiseks, piinamiseks või muul julmal, ebainimlikul või alandaval moel kohtlemiseks või karistamiseks on Eestile otsekohalduvad. Eesti Vabariigi sõjalise kauba nimekirja vastavusse viimine Euroopa Liidu ühise sõjaliste kaupade nimekirjas 2008. aastal tehtud täiendustega on hetkel menetluses.

Strateegilise kauba komisjoni esindajad osalesid aktiivselt ka ekspordikontrolliga seotud Euroopa Liidu töögruppide (tavarelvastuse ekspordikontrolli töögrupp (COARM) ja kahesuguse kasutusega kaupade ekspordikontrolli töögrupp (WPDUG)) töös kokku 14 korral. Lisaks otseselt ekspordikontrolli teemadega tegelevatele töögruppidele osalesid komisjoni Välisministeeriumi esindajatest liikmed viiel EL konkurentsi ja majanduskasvu töögrupi (COMPET) eriistungil, millel arutati EL

kaitsetööstuse efektiivsuse tõstmist ja kaitseartiklite ühendusesist liikumist lihtsustava (*Intra-community transfer*) direktiivi sõnastust. Direktiivi läbirääkimised õnnestus 2008. aasta lõpuks edukalt lõpetada.

Inim- ja finantsressursside piiratud tõttu 2008. aastal komisjoni esindajad rahvusvahelisel PSI (*Proliferation Security Initiative* - massihävitusrelvade leviku tõkestamise initsiatiiv) alastel õppustel ei osalenud. Õppustel osalemist takistas ka nende toimumise koha geograafiline kaugus.

Strateegilise kauba komisjon on alati tähtsaks pidanud strateegilise kauba teemaga seotud koolituse edendamist, seda nii komisjoni klientide (ettevõtted, teadus- ja õpperingkonnad) kui komisjoni liikmesorganisatsioonide ja selle tegevust toetavate ametiasutuste seas. Tolliametnikele toimus 2008. aastal strateegilise kauba valdkonnas 3 koolitust. Juunis 2008 toimus koostöös Sisekaitseakadeemia ja USA Energiaagentuuriga koolitajate koolitus, mis andis ülevaate raketitehnoloogias, tuumatehnoloogias, biotehnoloogias ja keemiarelva valmistamise tehnoloogias rakendatavatest kahese kasutusega kaupadest.

Eeldatavalt 2009. aastal ees ootavate strateegilise kauba seaduse muudatuste tõttu 2008. aastal suuremahulist ettevõtete, teadus- ja õpperingkondade koolitusseminari ei toimunud. Küll aga kasutas komisjon igat võimalust strateegilise kauba kontrolli alaste teadmiste levitamiseks. Sellel eesmärgil osaleti näiteks 2008. aasta septembris Tartus toimunud riigikaitsevaldkonda ja militaartehnikat ning –kaupu tutvustaval näitusel.

2008. aastal külastasid MTA ametnikud koos komisjoni kuuluvate teiste ametkondade esindajatega kokku seitset ettevõtet, mis tegelevad strateegilise kaubaga. Küllastuste eesmärgiks on tutvustada valdkonda reguleerivaid õigusakte ja tolli töökorraldust tõstmaks ettevõtete teadlikkust ja seaduskuulekust nimetatud valdkonnas.

2008. aasta novembris toimus Koidula tollipunktis MTA eestvõtmisel koostöös Kaitsepolitsei, Piirivalve, Kiirguskeskuse ja Päästametiga ühisõppus, mille eesmärgiks oli harjutada koostegevusi tundmatu kiirgusallika leidmise korral Eesti välispiiril. 2009. aastal valmib nimetatud ühisõppuse analüüsi tulemusena juhend, mis reguleerib edaspidi kõigi ametkondade rolli piiridel olukorras, kui piirile saabub kiirgusohklik kaup. 2009. aastal on plaanis uue juhendi alusel teha vähemalt üks ühisõppus.

2008. valmis MTA-s sõjaliste kaupade ekspordi- ja impordi analüüs, mis on aluseks tollikontrolli tegevusel avastamiseks litsentsita liikuvaid sõjalisi kaupu. Samuti saatis MTA 2008. aasta alguses kõigile teadaolevalt Eestis strateegilise kaubaga tegelevatele ettevõtetele märgukirja tuletades meelde, et vastavalt “Strateegilise kauba seaduse” § 5^e alusel on firmadel kohustus EL liikmesriikide vahel liikuvast strateegilisest kaubast teavitada tolli vähemalt 24 tundi enne piiriületust. Nimetatud märgukirjade tulemusena kasvas tollile edastatud teatiste arv 2008. a. 115-le - võrdluseks 2007 aasta andmed, kui tollile esitati 25 teatist.

Strateegilise kauba komisjon kasutab omavaheliseks suhtluseks kõiki tavapäraseid sidevahendeid. Litsentside menetlemiseks kasutatakse spetsiaalset programmi Tracker. Lisaks jooksvale suhtlusele elektrooniliste infokanalite kaudu toimus 2008. aastal 18 komisjoni virtuaal-, 3 füüsilise osalusega tava- ning 2 erakorralist koosolekut.

II 2009. aastal kavandatavad strateegilise kauba kontrolli tõhustamise meetmed.

2009. aastal on strateegilise kauba komisjonil kavas mitmeid tegevusi, mis peaksid strateegilise kauba kontrolli Eestis tõhustama ja efektiivsemaks muutma ning samuti parandama strateegilise kauba komisjoni sisemist töökorraldust. Sellisteks tegevusteks on muuhulgas:

- strateegilise kauba nimekirjade kaasajastamine, et viia need vastavusse kontrollrežiimide nimekirjades toimunud muudatustega;
- strateegilise kauba seaduse uuendamine, et viia see kooskõlla alates 2004 aastast toimunud arengutega rahvusvahelise ekspordikontrolli valdkonnas ning likvideerida seaduses sisalduvad „lüngad” ja mitmetimõistetavused;
- ettepanekute tegemine Karistuseseadustiku muutmiseks viimaks strateegilise kaubaga seotud õigusrikkumiste eest määratava karistused vastavusse nende ohtlikkuse ja rahvusvahelise praktikaga;
- strateegilise kauba kontrolli alase seminari korraldamine prokuröridele jt. õigusemõistmisel osalevatele instantsidele selleks, et parandada nende strateegilise kauba kontrolli ja rahvusvahelise julgeolekukeskkonna alaseid teadmisi ning suurendada otsuste kvaliteeti (lõukus seoses Karistuseseadustiku muutmise plaaniga 2008 aastast 2009-sse);
- strateegilise kauba kontrolli alase teabepäeva korraldamine ettevõtlus-, teadus- ja õpperingkondadele eesmärgiga suurendada nende teadlikkust strateegilise kauba kontrolli olemusest ja reeglitest ning vältida võimalikke õigusrikkumisi tulevikus;
- sarnaselt 2008. aastal toimunule, on 2009. aastal plaanis taaskorraldada Sisekaitseakadeemias toimunud massihävitusrelvade, nende komponentide ja valmistamiseks vajaliku tehnoloogia tuvastamise alane koolitus MTA ja teiste strateegiliste kaupade kontrolliga kokkupuutuvatele ametnikele, mille lektoriteks on seekord MTA, Välisministeeriumi, Kaitsepolitsei ja Kiirguskeskuse ametnikud, kes on saanud oma väljaõppe USA koolitajatelt. Samuti on koostöös USA valitsusorganisatsioonidega plaanis alates 2009. aasta sügissemestrist käivitada Siseakadeemias strateegilise kauba kontrolli alane magistriõppe programm;
- ajakirjanduse huvi korral valdkonda tutvustavate artiklite avaldamine;
- tehniliste vahendite ja rahaliste ressursside olemasolu korral elektroonilise litsentseerimisprogrammi kasutuselevõtmine.

Komisjoni liikmete hulka kuuluvatest järelevalveorganisatsioonidest on Kaitsepolitseiametil 2009. aastal jätkuvalt plaanis tõhustada koostööd erinevate riikide eriteenistustega tavarelvastuse ja massihävitusrelvade ning nende valmistamiseks vajaliku tehnoloogia, materjalide ja seadmete ebaseadusliku leviku tõkestamiseks ning osaleda valdkondlikel rahvusvahelistel õppustel selleks, et praktiliselt harjutada erinevate stsenaariumide kohaselt riikidevahelise ühistegevuse läbiviimist. Riigisisest on Kaitsepolitseiametil 2009. aastal plaanis jätkata sõjaliste- ja kahesuguse kasutusega kaupade ning lõppkasutajate järelevalve teostamist, pöörates seejuures senisest enam tähelepanu tulirelvade komponentide ebaseadusliku veo tuvastamisele.

Maksu- ja Tolliametil on 2009. aastal plaanis strateegilise kaubaga tegelevate ettevõtete külastuste traditsiooni jätkata tehes nii esma- kui korduvkülastusi. Sellised külastused võimaldavad pidada ettevõtetega dialoogi ning juhtida nende tähelepanu valdkondlikele õigusaktidele ja võimalikele probleemidele. 2009 aastal jätkub ka

kahesuguse kasutusega kaupade ekspordi- ja impordi analüüs. Suuremat tähelepanu pööratakse keemilise relva lähteainete võimaliku piiriülese liikumise analüüsile.

III Strateegilise kauba komisjoni 2008.a. tegevuse statistika

1. Väljastatud litsentside, õiendite ja lõppkasutuse järelevalve dokumentide ning osutatud konsultatsioonide arv

Strateegilise kauba komisjon väljastas strateegilise kaubaga seotud erilubasid ja lõppkasutuse järelevalve dokumente järgmiselt:

- kahesuguse kasutusega kauba väljaveolitsentse – 15;
- sõjalise kauba sisseveolitsentse – 50;
- sõjalise kauba väljaveolitsentse – 23;
- transiidilube – 12;
- rahvusvahelisi impordisertifikaate – 12;
- lõppkasutaja sertifikaate – 49.

Kokku väljastati 2008. aastal 161 dokumenti sh. 100 eriluba ja 61 lõppkasutuse järelevalve dokumenti. Litsentside alusel eksporditi, imporditi ning Eestit läbis transiidina kaupu koguväärtuses üle 469 miljoni Eesti krooni (vt statistika lisades).

Strateegilise kauba komisjoni sekretariaat osutas isikutele strateegilise kauba litsentseerimise ja kauba nimekirja kuulumise määramise alaseid konsultatsioone 235-1 korral. Lisaks pöördusid MTA ametnikud regionaalsete strateegilise kaubaga tegelevate kontaktisikute poole arvamuse saamiseks küsimusega, kas kaup võib kuuluda strateegilise kauba hulka ning vajada litsentsi või mitte, 388-1 korral, mis on 3 korda enam kui 2007 aastal, kui pöördumiste arv 136. Kasvanud konsultatsioonide arv näitab tolliametnike strateegilise kauba kontrolli valdkonna teadlikkuse ja aktiivsuse kasvu.

2. Sõjalise kauba vahendajate riiklikusse registrisse kandmine või sellest keeldumine

Aastal 2008 esitati strateegilise kauba komisjonile kaks sõjalise kauba vahendajate riiklikusse registrisse kandmise taotlust, millest üks rahuldati. Ühe taotluse osas lükkus otsustamine edasi 2009. aastasse. 2008. aasta lõpu seisuga oli sõjalise kauba vahendajate riiklikusse registrisse kantud neli vahendajat (Musket OÜ, Dolfin Aero OÜ, Fortestar OÜ ja Stratlink OÜ).

3. Litsentsi, õiendi või lõppkasutuse järelevalve dokumendi väljastamisest keeldumine

Komisjon ei rahuldanud esitatud taotlusi ühel korral. Keeldumisotsuse langetamisel tugines komisjon Strateegilise kauba seaduse §-des 7 ja 16 sätestatud ning Euroopa Liidu relvaekspordi käitumiskoodeksis sätestatud kriteeriumidele.

4. Strateegilise kaubaga seotud õigusrikkumised ja rahvusvahelise sanktsiooni rikkumised

2008.a. avastati MTA poolt strateegilise kauba valdkonnas kokku 15 rikkumist, mis olid seotud litsentsita kauba veoga või EL sisese teatise esitamata jätmisega. Rikkumiste arv kasvas võrreldes 2007 a 3-me rikkumise võrra. Kaitsepolitsei amet alustas strateegilise kauba ebaseadusliku ekspordi või impordiga seonduvalt 11 kriminaalasja menetlust karistusseadustiku § 392 (keelatud ja eriluba nõudva kauba ebaseaduslik sisse- ja väljavedu) alusel.

Strateegiliste kaupade ebaseaduslik sissevedu, väljavedu või transiit tuvastati järgmiste strateegiliste kaupade osas: lennukite ja helikopterite varuosad, soomustranspordivahendid, automaattulirelva komponendid, sõjalised pürotehnikatooted, raadionavigatsiooniseadmed, elektrišokirelvad, öövaatlusseadmed, optiline sihik, öövaatlusbinokkel ja metallidetektor.

Arvestades seda, et kuriteo toimepanijate süü ei olnud suur ning avastatud tegevused ei kahjustanud oluliselt Eesti ega tema partnerriikide julgeolekut, pidas prokuratuur võimalikuks seadust rikkunud isikute edaspidine õiguskuulekus tagada ilma neid kriminaalkorras karistamata ning lõpetas seoses avaliku menetlushuvi puudumisega nende osas kriminaalmenetlused, kuid kuriteod toime pannud isikud pidid tasuma riigituludesse kokku 403 500 krooni. Väiksem tasutud summa oli 1 500 krooni ning suurim summa 200 000 krooni. Eesti isikud 2008. aastal rahvusvahelisi sanktsioone ei rikkunud.

Lisa 1. Litsentside alusel sisse-, välja- ja läbiveetud kaup, selle väärtus ning päritolu- ja sihtriigid

Tehingu liik	Kauba nimekirja number	Kauba kogus	Kauba päritolu	Kauba sihtriigid	Kauba väärtus
Väljavedu:	1C350	351 000 kg	EE	BY; NA; RU	26 680 EEK
Kahesuguse kasutusega kaubad					122 030 EUR
					289 700 USD
	9A012	3 tk	CA	CA	15 CAD
	1A004	17 350 tk	EE; CZ	CN; RU; UA	135 659,47 EUR
		63 286 jm			760 USD
					272 250 RUB
	6A002	75 tk	EE	CL; MC; MY	28 972 EUR
Väljavedu:	ML 1	307 tk	EE; IT	FI; RU	34 000 EEK
Sõjalised kaubad					230 074,99 EUR
	ML 4	432 018 tk	EE	CA; GB; LV; MY;	11 560 038 EEK
				OM	361 746 EUR
	ML 6	8091 tk	GB	FI	461 187 EUR
	ML 7	97 komplekti	EE	DE	11 506,60 EUR
		30 tk			
	ML 10	2 komplekti	CZ; RU; UA	AO; EE; CZ; LV	3 419 960 EUR
		32 tk			202 800 USD
	ML 14	47 komplekti	EE	FI; FR; GE; US;	79 760 EUR
		44 tk		ZA	18 900 USD
Sissevedu:	ML 1	14 komplekti	DE; IL; US	EE	15 700 EEK
Sõjalised kaubad		39 tk			7 206,75 EUR
					115,33 USD
	ML 4	1 550 kg	SE	EE	435 179 EEK
					20 000 SEK
	ML 6	7 365 tk	GB; RU; SE	EE	50 000 EEK
					449 109 EUR

					105 000 SEK
	ML 7	5 komplekti	DE	EE	804 657,05 EEK
		151 tk			
	ML 10	4 komplekti	CA; CZ; RU; SE;	EE	71 500,5 EUR
		217 tk	UA		668 495 USD
		15 m			
	ML 11	3 komplekti	CA; FI; US	EE	1 640 EUR
		3 tk			58 624 USD
	ML 13	17 tk	GB	EE	66 300 EEK
	ML 14	7 308 tk	EE; FI	EE	0 EEK
	ML 15	90 komplekti	CA; CH; SE; US	EE	274 232 EEK
		9 tk			427 085 EUR
					7 269,95 USD
					84 081 CHF
	EST 7	40 tk	GB; US	EE	652,50 USD
					2 268 GBP
Transiit	ML 4	1 tk	RU	LV	19 200 RUB
	ML 6	131 tk	SE; RU	RU	23 200 USD
					759 118,1 SEK
	ML 10	1 komplekt	RU; UA	LT; PL; UA	63,09 EUR
		2 tk			93 060 USD
	1C002	3465 kgs	US	RU	158 192,43 EUR

Lisa 2. Väljastatud lõppkasutuse järelevalve dokumendid

Lõppkasutuse järelevalve dokumendi liik	Kauba nimekirja number	Kauba kogus	Kauba päritolu	Kauba väärtus
Lõppkasutaja sertifikaat (EUC)	ML 1	2 komplekti	DE; FI; IL; NO; TR;	9 400 EEK
		5 893 tk	US	80 490,63 EUR
				63 480 USD
				220 064 NOK
	ML 2	2 882 komplekti	CH; DE; GB; FI; SE	6 965,5 EUR
				3 427 009 SEK
				6 000 000 CHF
	ML 3	11 500 000 tk	BR	6 258 557,04 USD
	ML 4	614 tk	DE; FR	2 703 395,65 EUR
	ML 5	5 komplekti	GB; IL; PL; US	178 480 EUR
		52 tk		823 522 USD
	ML 6	1 tk	FI	0 EEK
	ML 7	5 komplekti	DE	829 324,55 EEK
		151 tk		
	ML 9	2 tk	US	970 071 EUR
	ML 10	257 tk	CZ; UA	458 780 EUR
				83 910 USD
	ML 11	399 komplekti	DE; HR; IT; US	1 577 961 EUR
		362 tk		4 885 031,7 USD
	ML 14	4 tk	NO	226 106 NOK
	ML 15	3 tk	FR	47 000 USD
	6A003	1 tk	US	490 694 EUR
	6A203	1 tk	US	78 350 EUR
	7D003	10 aastat	US	10 000 USD
Rahvusvaheline impordisertifikaat (IIC)	ML 1	2 komplekti	US	9 400 EEK
	ML 2	1 050 tk	GB;	6 965,5 EUR
	ML 7	5 komplekti	DE	829 324,55 EEK
		151 tk		

	ML 10	3 tk	UA	92 000 USD
	N/A*	4 554 570 tk	CZ; RS; RU; UA; US	1 635 105 EUR
		1 900 000 m		35 157,5 USD
Kauba kättesaamise tõend (DVC)	ML 10	2 tk	UA	86 500 USD

* - Nimetatud kaup ei kuulu ühegi strateegilise kauba nimekirja kategooria alla ent müüja firma nõudel väljastati lõppkasutaja- ja rahvusvaheline impordisertifikaat.